

קידושין מדין ערב

הרב יעקב כהן

- א. הצגת הבעיה
- ב. שיטת הריטבי"א
- ג. שיטת הרשב"א
- ד. נוסח האמירה
- ה. נפקא מינה בין השיטות בהלכות ריבית והמשך בירור שיטת הריטבי"א
- ו. שיטת הרמב"ם

א. הצגת הבעיה

אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לך, מקודשת מדין ערב. ערב לאו אף על גב דלא מטי הנאה לידה קא משעבד נפשיה, האי איתתא נמי אף על גב דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה.
(קידושין ו ע"ב - ז ע"א)

בתחילת המסכת, חידשו חז"ל שאשה נקנית בכסף¹. ברור, שבכל מקרה אין משמעות הדבר שהאשה הינה חפץ ממוני רגיל שיכול להיקנות בכל מיני דרכים, אלא קניין זה נלמד מגזירת הכתוב או מדברי סופרים (הטעמים קצת נתבארו בתחילת המסכת). אנו יודעים שרק קניין כסף עושה קידושין. זאת אומרת, שתמיד מצאנו שהאשה מקבלת שוה פרוטה ותמורת זה מתקדשת, ולכן מחדש רבא שגם במקרה שלנו, בו, לפי הנראה, אין האשה מקבלת דבר, היא בכל זאת מקודשת, מדין ערב.

אמנם, לכאורה קשה להבין כיצד ניתן ללמוד דין קידושין מדין ערב. אם נתבונן בסוגיא של ערבות, נראה שהחיוב של הערב כלפי המלווה נוצר ללא כל תמורה. הגמרא בבבא בתרא (דף קעג ע"ב) שואלת "מנין לערב שמשעבד?"

---

1. קידושין ב ע"א - "האשה נקנית בשלש דרכים... בכסף בשטר ובחזקה."

ומסביר שם הרשב"ם "באמירה בעלמא בלא קניין". הגמרא מביאה מקור מפסוקים, ולבסוף שואלת למה אין בהתחייבות כזו, ללא מעשה קניין, בעיה של אסמכתא. על כך באה התשובה - "אלא אמר רב אשי בההוא הנאה דקא מהימן לה גמר ומשעבד נפשיה". ממהלך הסוגיא עולה שאין כל קושי לגבי עצם יצירת השעבוד, למרות העובדה שלא מתרחש כלום בין המלווה לערב, וכל הבעיה היא למה אין בזה אסמכתא.

כיצד, אפוא, ניתן ללמוד קניין קידושין, המצריכים כסף או שווה כסף, מדין ערב²?

ב. שיטת הריטב"א

לשאלתנו זו כבר התייחס הריטב"א וכתב כך: "פירוש לאו למימרא דלא מטי ליה שום הנאה דאם כן במאי משתעבד, אלא לומר דאף על גב דלא מטי לידיה הנאת מעות שהוציא המלווה ולא הגיע לידו של הערב לא כסף ולא שוה כסף, אפילו הכי משתעבד בהנאה דמטי ליה שהלוה לזה על אמונתו דהנאה בכל דוכתא חשובה ככסף כדפרישנא בכמה דוכתי, הכא נמי אף על גב דלא מטי לידיה הנאת מנה עצמו מקניא נפשה בההיא הנאה דשויה פרוטה דיהיב מנה לפלוני בדיבורה וכי".

הריטב"א מיישב בחדא מחתא את כל התמיהות. השעבוד של הערב אינו בא מעצמו אלא כתמורה להנאה, הבלתי מוחשית, שקבל מהמלווה, והיא שעל אמונתו הלוה המלווה ללווה. לפי זה, צריך להבין את הגמרא בבבא בתרא, המביאה את ההנאה הזו רק כסיבה לכך שאין אסמכתא, אחרת. לפי הבנת הריטב"א, פשוט לגמרא שהנאה זו היא קודם כל סיבה לעצם השעבוד של ערב, כי אין שום התחייבות או הקנייה שאינה באה מתוך קבלת איזה דבר ולכן לא היה צריך לציין את זה.

קושיית ה"פני יהושע" ויישובה

הפני יהושע מקשה על הריטב"א, שאם רבא בא ללמד אותנו שהאשה יכולה להתקדש על ידי הנאה של שוה פרוטה, הרי שיש לזה מקורות אחרים יותר מפורשים כמו "רקוד לפני", "שחוק לפני", ומה החידוש דווקא מערב?
מתרצים האחרונים שדין ערב בא ללמד אותנו סוג חדש של הנאה. בכל ההנאות האשה מקבלת משהו ממשי וגם אם אי אפשר לאחוז בידיים את מה שהיא

---

2. המחנה אפרים הלכות ערב סימן א שואל שאלה דומה מדברי רבא כאן וז"ל: "יקשתא איכא למיידק דהיכי יליף קידושין מערבות דערבות שאני שאינו אלא שמתחייב עצמו ויכול אדם לחיובי נפשיה במה שאינו חייב כל דגמר נפשיה להשתעבד, אבל גבי קדושין שאין האשה מתקדשת אלא בכסף ולא בדברים לא תהיה מקודשת בהכ"י?"

מקבלת, מכל מקום כאשר החתן רוקד לפניו, היא נהנית הנאת העינים, שהיא הנאה שעליה משלמים. לעומת זאת, כאן, בהנאה שנעשה רצונה, הכל יותר מופשט ותלוי מאד בסובייקט של כל אחד ואחד. היה, אפוא, מקום לומר שאין בהנאה זו שוה פרוטה. את זה מלמד אותנו דין ערב; שכמו שעל ידי הנאה זו משתעבד הערב, כך בקידושין, זו הנאה ממשיית שיש בה שוה פרוטה ומתקדשת.

ג. שיטת הרשב"א

נראה שסבת השעבוד של ערב היא נקודת המחלוקת בין הרשב"א לריטב"א. בסוגייתנו כותב הרשב"א: "כלומר וחוזר הוא ואומר לה התקדשי לי בהנאה זו שאני נותן במתנה זו לזה בדבורך, דערב נמי בהיה דקא מהימן ליה משתעבד ולא מחמת גוף הממון ממש, שאינו מקבלו". הסבר דומה ממש לשיטת הריטב"א. אמנם בדף ח ע"ב בביאור הסוגיא של "התקדשי לי במנה, תנס על גבי סלע, אינה מקודשת, ואם היה סלע שלה מקודשת", הרשב"א שואל למה צריך שהסלע יהיה שלה, הרי מכל מקום כיוון שעושה על פיה היא מקודשת מדין ערב? בסוף דבריו מביא הרשב"א את דברי הירושלמי (קידושין, פרק ב הלכה א): "התקדשי לי בסלע זו ואמרה השליכהו לים או לנהר אינה מקודשת, תנהו לעני מקודשת" וכו'. ובהמשך מסביר הירושלמי³ שבזרוק מנה לים אינה מקודשת כיון "שלא נכנס תחת ידה כלום", אבל בתנהו לעני מקודשת כי "נעשה הבעל שלוחה של האשה לזכות לעני. אי נמי, העני זוכה לאשה משל בעלה וחוזר וזוכה לעצמו". על פי זה מתרץ הרשב"א השאלה דלעיל שדין ערבות הוא רק באדם שהוא בר זכיה אבל עצם הוצאת הממון, כגון זרוק מנה לים או לסתם סלע או אפילו לחרש (שאינו בר זכיה) אינה מקודשת כי הכסף לא מגיע לידה.

יוצא שמה שהיה קשה לרשב"א בתחילה נבע מתוך הבנה שיסוד דין ערב הוא דבהיה הנאה שנעשה רצונו משתעבד, אבל לאחר המסקנא, שמה שעושה את השעבוד זו העובדה שהערב כאילו קבל לידיו את מה שניתן למקבל, פשוט שדבר זה ניתן להיאמר רק במקבל בר דעת. אם כן, לדעת הרשב"א מה שמקבל הערב זה הכסף עצמו ולפי זה גם האשה מתקדשת בכסף עצמו "שעבר תחת ידה" וזה החידוש שנלמד מדין ערב ובזה מסתלקת שאלת הפני יהושע.

3. לפי הרשב"א כי אפשר שיש בזה שם מחלוקת אמוראים.

אבל הריטבי"א (וכן קדם אותו הרמב"ן) סובר שהירושלמי הני"ל חולק על הגמרא שלנו ובמקרה של זרוק מנה לים האשה תהיה מקודשת⁴. וסובר כתירוץ הראשון בדברי הרשב"א שם שיש לחלק בין אמרה "אקדש אני לך", כבסוגייתנו, שהדין הוא שמקודשת, לבין לא אמרה שאז אף על פי שעשה על פיה להשליך לסלע כל שהוא, מכל מקום אינה מקודשת, כיון שאפשר "דלדיחויא בעלמא קמדחי ליה".

אפשר להביא עוד ראייה שהרשב"א סובר שדין ערב בנוי על זה שהערב מקבל את הכסף, מאחת מתשובותיו (מובאת ברמ"א סימן כט סעיף ב), שם כתב שאם האשה אמרה לחתן ארווח זמן ללווה ואקדש אני לך אינה מקודשת, והסביר זאת בטעם שערב לא משתעבד בכהאי גוונא, כפי שכתוב בסוף מסכת בבא בתרא במשנה בדף קעה ע"ב "החונק את אחד בשוק ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו ואני אתן לך, פטור שלא על אמונתו הלוהו". על פסק זה מקשה הח"מ (שם, סק"ב) בין השאר שמה בכך שאין הערב מתחייב, הרי סוף סוף היא נהנית שנעשה ציוויה שפלוני נהנה על ידי שווה פרוטה ומה לי תן פרוטה לפלוני או הרוויח זמן לפלוני. צריך לומר שהרשב"א סובר שערבות היא רק בעד הקרן, וכמו שאמרנו שמה שמוציא המלווה מידו על פי הערב הרי זה כאילו קבל הערב, אבל כאשר אין ממשות יוצאת מיד המלווה (אף על פי שיש הנאת הרווחת זמן למקבל) לא מקבל הערב דבר וכן לא מתקדשת האשה.

ד. נוסח האמירה

הריטבי"א לשיטתו, מוסיף שיש צורך לחתן לקדש גם באמירה כמו בכל קידושין וזו לשונו: "מיהו כל מקודשת דאמרינן בשום עניין היינו כשאמר הוא שאמר לה הרי את מקודשת לי באותה הנאה שנתתי לפלוני מנה בדיבורך...". הדברים מובנים על פי הסכמת כל הראשונים שהמקדש בהנאת מחילת מלווה צריך לציין זאת באמירתו, מפני שההנאה שהוא נותן לה אינה ניכרת, וכך יהיה גם בהנאת ערבות.

הרא"ש כותב (קידושין, פרק ראשון, סימן ו) "כשנתן המנה לאותו פלוני אמר, הרי את מקודשת במנה שנתתי לפלוני, מקודשת מדין ערב". הפני יהושע (בקונטרס האחרון) מבין, על פי סתימת השולחן ערוך, שגם כוונת הרא"ש היא "בהנאת מנה שנתתי" כדעת הריטבי"א הני"ל, ורק קיצר בלשונו, לפי שכבר כתב זאת במחילת מלווה. אולם, הפני יהושע עצמו סובר בדעת הרא"ש שיש לחלק בין מלווה לבין

---

4. כאשר אמרה "אקדש אני לך".

ערב. במלווה, מכיוון שהאשה יכולה לטעות ולחשוב שמתקדשת בכסף שבידה, צריך לציין שהיא מתקדשת בהנאת מחילת מלוה דווקא. לעומת זאת, בערבות, שהכסף כלל לא מגיע אליה, ברור הדבר שמתקדשת בהנאה הני"ל ואין צריך לציין זאת בלשון החתן. מכל מקום, יוצא מדברי הפני יהושע שהרא"ש סובר שהאשה מתקדשת בהנאת ערבות.

אמנם, המחנה אפרים (הלכות ריבית סימן יא) מבין את דברי הטור בסימן כט, שכותב כדברי אביו - "במנה שנתתי לפלוני", על פי דבריו בהלכות ריבית, שכותב שם כדברי התוספות בבבא מציעא הני"ל "ואפילו אומר תנם לי ואני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו אסור שבשליחותו הוא נותן לגוי". זאת אומרת, שהטור סובר כהתוספות, שבערבות הערב מתחייב כי הוא מקבל בפועל את הכסף לידו, וכך מתקדשת בנידוננו. לאור זאת, מובנת הסיבה לכך שנוסח האמירה הוא רק "במנה" ולא "בהנאת מנה". אם כך הוא בדברי הטור, גם דברי הרא"ש מתפרשים בדרך זו.

לפי זה, צריך לומר בדברי הרשב"א, שאף על פי שבסוגייתנו גם הוא כתב "הרי את מקודשת בהנאת מתנה זו...", מכל מקום אם נכון הדבר שבדף ח ע"א חזר בו, וכנ"ל, צריך לומר שגם לעניין זה צריך לומר "הרי את מקודשת במנה זו שנתתי על פיך...".

ה. נפקא מינה בין השיטות בהלכות ריבית והמשך בירור שיטת הריטב"א

ה"מחנה אפרים" (הלכות ריבית סימן יא) מביא את דברי התוספות (בבא מציעא עא ע"ב, ד"ה "מצאו ישראל"). המשנה והגמרא (שם) מביאות מקרה: "ישראל שלווה מעות מן הנכרי בריבית (דבר שמותר כשלעצמו) ובקש להחזירם לו. מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו (כלומר עם הרבית) אסור". כותבים שם התוספות הני"ל, שאפי" אם היה מחזיר כעת את ההלוואה עם הרבית ישירות לגוי היה בזה איסור רבית כיון שהוא "כנותן למלוה עצמו מדין ערב כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב בפרק קמא דקידושין". המחנה אפרים מדייק מלשון התוספות שערבות פירושה שערב מקבל לידיו את הכסף (הריבית) ומעביר אותו למקבל הגוי⁵. אבל לשיטת הריטב"א הני"ל,

---

5. ראוי לציין שהתוספות מביאים ראיה לא מדין ערב בכלל, אלא דווקא מהבנתו של רבא בקדושין שבאותו אופן שערב משתעבד אשה מתקדשת.

צריך לומר שדווקא אם הוא נותן את הרבית ממש למלווה יהיה אסור כמובא בגמרא, אבל אם ייתן אותו לגוי אף על פי שלמלווה יש דין ערב, אין בזה ריבית. בהקשר זה, יש לעיין, שהרי הרמב"ן והריטב"א בבבא מציעא מביאים את דברי התוספות הנ"ל ומודים להם. עוד כותב הריטב"א בשם הרמב"ן (שם, דף סט ע"ב, בסוף ד"ה "אמר רבא"): "והיכא דאמר לו מלווה ללווה תן עשרה דינרים לפלוני ואלווה לך מנה ונתן על פיו, רבית קצוצה היא דאף על גב דלא אתו זוזי לידי דמלווה ולא לשלוחו ולא פרע בהם חובו מכל מקום מה שנתן זה על פיו נותן, ואפילו אמר ליה זרוק דינר לים ואלווה לך מנה הרי הוא כאילו הגיע לידי וזרוק לים כיוון שזה על פיו זרק". על פי יסודו של המחנה אפרים לעיל, יוצא מדברי הריטב"א שהוא סובר את שתי האפשרויות - שהערב מקבל את הכסף עצמו וגם שהוא מקבל הנאה שנעשה מעשה על פיו (כן הקשה המחנה אפרים ונשאר בצריך עיון; אם כן למה בקידושין דיבר רק על הנאה).

היה אפשר לומר שהריטב"א סובר, שאמנם לעניין ריבית וקידושין נחשב הערב כאילו הוא מקבל את המעות, אבל אין זה די לעניין קידושין, כי שם האשה צריכה להנות מהכסף וזה בלתי אפשרי כאשר הממון לא מגיע בפועל לידה. יש קושי בתירוץ זה מתוך דברי הריטב"א אצלנו, מהם משתמע שאין הערב מקבל שום דבר חוץ מההנאה דניתן הכסף על פיו, ורק על ידי זה הוא משתעבד. כמו כן, בסוגייה הקודמת (מקדש במתנה על מנת להחזיר), סובר הריטב"א שמעיקר הדין האשה מקודשת אף על פי שאין בזה הנאה, אלא שבשל בעיית מיחזי כחליפין היא אינה מקודשת מדרבנן⁶. אם כן הוא, הרי שגם כאן, אם נחשב שהערב מקבל את המעות לידי, היה צריך להיות שתהיה מקודשת, אף על פי שאין בזה הנאה. אשר על כן, צריך לומר שהריטב"א סובר (על פי פשט הגמרא) כי אצל ערב אין קבלה ממשית, לא רק כדי להתקדש אלא גם כדי להשתעבד וצריך את ההנאה. עם זאת, לעניין ריבית אפשר שעיקר האיסור הוא בזה שהלווה **מוציא מידו** ריבית, ודי אם נאמר שהמלווה הישראל גרם לו להוציא וייחשב לעניין זה כאילו קיבל והוי ריבית קצוצה.

אמנם, עדיין קצת קשה. הרי המקור שהתוספות הביאו לדבריהם כלל אינו מדין ערב, אלא מהחידוש של רבא בקידושין דף ז ע"א. זאת אומרת שתוספות סוברים שרק בקידושין יש קבלת ממון שאצל הערב באופן כזה שיכול להיות על ידי כך גם איסור ריבית. לעומת זאת, לפי מה שהסברנו בריטב"א אין שום קשר בין שתי

6. דלא כשיטת הרמב"ם שם, ויעויין עוד לקמן.

הסוגיות, וכיצד מסכים הוא עם התוספות בעניין ריבית?! אפשר לומר שהריטבי"א רק הסכים עם הדין, אבל לאו דווקא עם הטעם ועדיין צריך עיון.

1. שיטת הרמב"ם

כתב הרמב"ם (הלכות אישות, פרק ה הלכה כא): "האשה שאמרה תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש אני לך, ונתן ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך, הרי זו מקודשת אף על פי שלא הגיע לה כלום הרי נהנית ברצונה שנעשה, ונהנה פלוני בגללה".

במבט ראשון נראה שהרמב"ם סובר כמו הריטבי"א הנ"ל, שהאישה מתקדשת בהנאה שניתן כסף לפלוני על פיה, ולכן צריך גם לפרש זאת כאשר מקדש אותה וכנ"ל. כך אכן מסביר הרשב"א בדף ז ע"א (לפני שחזר בו) את דברי הרמב"ם.

הרמב"ם עוסק בנושא קניין מדין ערבות גם לגבי דיני ממונות, וכך כתב (הלכות מכירה, פרק א הלכה ו): "האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך, כיון שנתן קנה הבית מדין ערב". הלכה זו באה בעקבות המשך הסוגיא, בה אומר רבא שכל מה שהתחדש לעניין קידושין נכון גם לעניין ממונא, דהיינו שכשם שאישה מקודשת מדין ערב כן אפשר לבצע פעולת קניין מדין ערב. אך כאן מתעורר קושי: היכן יש כאן קניין כסף - מה קיבל הערב? אם נאמר שקיבל את עצם הממון והלווה הוא רק שלוחו, כשיטת התוספות הנ"ל, אם כן למה בקידושין מתקדשת דווקא בהנאה? ואם נאמר שגם בקניין, הערב מקנה את ביתו תמורת ההנאה שניתן כסף על פיו, אם כך היה צריך לציין את זה באמירתו כמו שכתב בקידושין? אפשר לחלק בין קידושין לממונות. בקידושין יש דין באמירה, כמו שראינו בסוגיא של "נתן הוא ואמרה היא". זאת אומרת, שהאמירה הנה חלק ממעשה הקידושין לא פחות מהנתינה, ולכן צריכה להיות מדויקת. לעומת זאת, בקניין בממונות לא צריך את הדיבור כשלעצמו, אלא הוא משמש רק כאמצעי לסמן את גמירות דעתם של הצדדים, ולכן אף על פי שלא אמר במפורש "בהנאה זו" כיוון שאמר באופן כללי תמורת מה שניתן לפלוני הרי זה מועיל.

הגרי"ז (חידושי רי"ז הלוי, חלק התשובות) בעקבות שאלת הפני יהושע, מסביר אחרת וסובר שגם הרמב"ם סובר שערב משתעבד תמורת הממון שקיבל לעשות בו כרצונו, כשיטת התוספות הנ"ל, ולכן גם בקניין האדם מקנה את ביתו כנגד אותו כסף שבסוף ניתן לפלוני. זו הסיבה שהרמב"ם כותב שם שזה מדין ערב, כי רק בערב התגלה לנו שאכן יש נתינת ממון מהמלווה לערב אף על פי שאנו לא רואים זאת. אולם, בענייני קידושין אין זה מספיק. שיטת הרמב"ם היא, כפי שראינו

לפחות בסוגיא הקודמת, שאשה מתקדשת רק בכסף שיש בו הנאה, וזה דין הנוסף על דיני קניינים של ממונות. לפיכך, אשה לא מתקדשת במתנה על מנת להחזיר כיוון שלא נהנית מאותה מתנה (הלכות אישות פרק ה הלכה כד). גם כאן, גם אם נאמר שהאשה (הערב) מקבלת את הכסף עצמו, מכל מקום כיוון שבפועל אינו נשאר בידה ועובר למקבל אינה נהנית ממנו, והיינו פוסקים שהיא אינה מקודשת. אלא שזה בדיוק חידושו של רבא, שלמרות זאת האשה מקודשת, כיוון שקיבלה את ההנאה הנייל, שניתן ממון על פיה. לדעת הגר"י החידוש הוא שאף על פי שהאישה מקבלת ממון שאין בו הנאה, מכל מקום כאן שיש הנאה אחרת שנלווית אל נתינת הממון זה מספיק שתהיה מקודשת.

יש לשאול על דבריו. לשיטתו, הרמב"ם חולק על דעת הריטב"א, שההנאה שמקבל הערב אינה מספיקה מצד עצמה לחולל קידושין, ורק כאשר היא מצורפת לממון הרי היא מתקדשת מדין 'כסף שיש בו הנאה'. אם כן, מניין לרבא שאפשר לצרף ממון עם הנאה שאינה נובעת מהממון עצמו אלא מדבר אחר לגמרי, שנעשה רצון הערב. יתר על כן, לפי דבריו יסוד השתעבדות הערב הוא היסוד בפועל גם בקניינים וגם בקידושין (רק שבקידושין צריך תוספות של הנאה), אם כן למה הרמב"ם מוסיף את מילות ההסבר "מדין ערב" רק בקניינים ולא בקידושין?

לאור האמור, נראה שצריך להסביר את הרמב"ם אחרת. הרמב"ם כתב (הלכות מכירה פרק יא הלכה טו): "המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל אף על פי שלא היה חייב לו כלום הרי זה חייב שדבר זה כמו מתנה הוא ואינו כאסמכתא. כיצד... שהרי חייב עצמו וגמר ושעבד עצמו כמו שישתעבד הערב". כאן הרמב"ם מכריע כדברי ר' יוחנן (כתובות דף קא ע"ב) שיש לאדם כח לחייב את עצמו ללא חיוב קודם, ומביא לכך ראיה מדין ערב. זו גם דעת הרי"ף (בהלכותיו לכתובות שם). יוצא מכאן, שהרמב"ם סובר שהשתעבדות הערב היא מצד רצונו של הערב, בלי שיקבל דבר בתמורה. זהו מה שנאמר בסוגייתנו: "אף על גב דלא מטי הנאה לידיה קא משעבד נפשיה".

אמנם, הסברנו זה בדעת הרמב"ם מעורר מספר קשיים. ראשית, לפי מהלך זה, חזרנו לנקודת ההתחלה - במה האשה מתקדשת? שנית, במה שונה משאר דיני קניינים. תמיד התרגלנו לכך שקניין כסף פועל מדין כסף תמורה, כפי שחושבים רוב האחרונים, ואם כן קצת קשה שהרמב"ם סובר כאן שלא צריך לכל זה, וההתחייבות של המוכר נעוצה ברצונו, ללא שום סיבה חיזונית. שאלה קשה עוד יותר היא - מה תפקידו של הכסף בקניין כסף לשיטת הרמב"ם?

נראה ליישב את הדברים כך. במקרה רגיל של קניין כסף בדיני ממונות, משמש מתן הכסף רק כאמצעי לחולל את התרצותו של המוכר לעיסקה, וצריך שזה יהיה דווקא כסף "חוזר" כדי שהחיסרון שנוצר אצל הקונה ישפיע על המוכר לרצות להקנות לו. זהו פשר דברי הרמב"ם בהלכות מכירה שהבאנו לעיל, שם העיסקה מתקיימת מדין ערב, מפני שרק ערב (לרבא) לימדנו שיש חיוב ללא תמורה ממש. לעומת זאת, בקידושין הדין הברור הוא שהאישה צריכה לקבל משהו, ולכן מסביר הרמב"ם שכאן שיש בערבות, בנוסף לעצם השעבוד, גם הנאה, שתפקידה להסיר את האסמכתא שבדבר, מוכרחים לומר שגם בקידושין הנאה זו מספיקה לקדש אישה⁷, ולכן בהלכות אישות לא כתוב "מדין ערב".

יוצא לדברי הרמב"ם שבדיני ממונות, אין ההנאה שבשעבוד ערב / קניינים מספקת על מנת ליצור את החיוב המבוקש, אלא רק מועילה להסיר חוסר גמירות דעת של אסמכתא, ואילו בקידושין, בניגוד לדיני ממונות, הנאה זו מספיק חשובה לחולל קידושין. יש בדברים אלה חידוש עצום, כי עד עתה תמיד חשבנו שבקידושין הדרשה היא יותר מאשר בממונות, שלא מספיק כסף אלא צריך כסף שיש בו הנאה. אבל כאן מתגלה שההיפך הוא הנכון, שהעיקר הוא שהאישה תקבל הנאה, ובסוגיא של ערב יש לנו ציור יחיד שיש הנאה בלי כסף, אבל היא מלמדת אותנו שגם במקרה הרגיל, בו יש כסף ממש, הכסף הוא רק אמצעי להמצאת ההנאה. כמוכן, מכאן תוצאות לדיון אם הקידושין הם עיסקה ממונית רגילה או פעולה איסורית בחזות של פעולה ממונית ואין כאן מקום להאריך.

---

7. זה מצד עצמו חידוש גדול כיוון שאין זה הנאת מעשה וכני"ל בדברי הריטב"א.